

DZIEJE INSTYTUTU

Zjazd działaczy ochrony przyrody
w Ojcowie, 1953 rok
(zdjęcie z archiwum Instytutu)
fot. Włodzimierz Puchalski

Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk świętuje 70 lat istnienia, ale początki tej placówki naukowej sięgają roku 1919. Wówczas dzięki staraniom wybitnych polskich przyrodników 27 grudnia 1919 roku powołano **Tymczasową Państwową Komisję Ochrony Przyrody** – pierwszą instytucję mającą koordynować działania w zakresie ochrony przyrody, zwłaszcza w inwentaryzowaniu i upowszechnianiu najcenniejszych zabytków przyrodniczych. Przewodniczącym Komisji został Władysław Szafer, zastępcą Ferdynand Wilkosz, a sekretarzem Stanisław Sokołowski. Na pierwszym Zjeździe opra-

cowano zarys programu ochrony przyrody w Polsce, którego istotną częścią był plan utworzenia wielkich rezerwatów przyrody i parków narodowych. Oficjalnym organem komisji był rocznik „Ochrona Przyrody” ukazujący się od 1920 roku, czyli od momentu ukonstytuowania Komisji. Siedzibą Komisji stał się lokal Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego przy ul. Lubicz 46 w Krakowie. W 1925 roku rozporządzeniem Rady Ministrów powo-

- 1919** 27 grudnia – powołanie Tymczasowej Państwowej Komisji Ochrony Przyrody
- 1925** powołanie Państwowej Rady Ochrony Przyrody (PROP) oraz Urzędu Delegata Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego ds. Ochrony Przyrody
- 1949** przekształcenie Biura Delegata Ministra WR i OP w Komitet Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Umiejętności
- 1952** 18 grudnia – przekształcenie Komitetu Ochrony Przyrody PAU w Zakład Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk
- 1969** 18 lutego – przyłączenie do Zakładu Ochrony Przyrody PAN (działającego od 1964 r.) Zakładu Gospodarki Górskiej PAN z dwiema terenowymi stacjami badawczymi – sudecką we Wrocławiu (rozwiązana w 2019 r.) i świętokrzyską w Kielcach (rozwiązana w 1998 r.).
- 1978** 7 listopada – przemianowanie Zakładu Ochrony Przyrody PAN na Zakład Ochrony Przyrody i Zasobów Naturalnych PAN
- 1993** 1 lutego – przekształcenie Zakładu Ochrony Przyrody i Zasobów Naturalnych PAN w Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk z siedzibą w Krakowie
Instytut zostaje przyjęty do europejskiej sieci instytutów ekologicznych CONNECT
- 1997** uzyskanie uprawnień do nadawania stopnia doktora
- 1998** uzyskanie osobowości prawnej i wpisanie do Rejestru Instytutów Polskiej Akademii Nauk
- 2000** siedzibą Instytutu staje się budynek przy al. Adama Mickiewicza 33 w Krakowie
Instytut zostaje członkiem Światowej Unii Ochrony Przyrody (IUCN)
- 2004** przyłączenie Zakładu Biologii Wód Polskiej Akademii Nauk im. Karola Starmacha

łano do życia **Państwową Radę Ochrony Przyrody (PROP) oraz Urząd Delegata Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego ds. Ochrony Przyrody**. Wcześniej utworzona Tymczasowa Komisja przestała istnieć. Funkcję Delegata Ministra przyjął profesor Władysław Szafer, który był przewodniczącym PROP. Biuro Delegata Ministra jako takie działało do wybuchu II wojny światowej, tj. do września 1939 roku oraz po wojnie w latach 1946–1949. W 1939 roku Biuro Delegata Ministra oraz PROP zostało przeniesione z ul. Lubicz do lokalu przy ul. Ariańskiej 1. Przez cały ten okres obowią-

ki Delegata Ministra WR i OP pełnił prof. Szafer. Po wydaniu nowej ustawy o ochronie przyrody, w roku 1949, biuro zostało przekształcone w **Komitet Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Umiejętności**, początkowo organizacyjnie podległy Ministerstwu Oświaty, a później do końca 1952 – Ministerstwu Szkolnictwa Wyższego.

W dniu 18 grudnia 1952 roku (uchwałą Nr 102/52 Sekretariatu Naukowego PAN) Komitet Ochrony Przyrody PAU został przekształcony w **Zakład Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk**, który w strukturze PAN podlegał Wydziałowi Nauk Bio-

Wraz ze zmianą nazwy zmieniały się loga placówki – obecne logo (ostatnie po prawej) funkcjonuje od 2009 roku

logicznych. Organizatorem i pierwszym kierownikiem Zakładu Ochrony Przyrody PAN w latach 1952–1960 był prof. W. Szafer – członek rzeczywisty PAN, wybitny botanik i światowej sławy uczyony, twórca idei ochrony przyrody w Polsce, współtwórca nauki o ochronie przyrody – dziedziny wiedzy, która stała się z czasem samodzielną dyscypliną naukową.

W latach 1952–1960 powstały i rozwinęły się w Zakładzie Ochrony Przyrody PAN cztery oddziały terenowe: w Gdańsku, Katowicach, Lublinie i Poznaniu, a nadto placówka terenowa w Kielcach, Tatrzańska Stacja Naukowa i Alpinarium dydaktyczno-naukowe w Zakopanem. Oddziały terenowe (na skutek ustawy) zostały rozwiązane w 1962 roku, pozostała tylko Tatrzańska Stacja Naukowa wraz z Alpinarium dydaktyczno-naukowym w Zakopanem.

W dniu 18 lutego 1969 roku, na podstawie uchwały Prezydium PAN, do Zakładu Ochrony Przyrody PAN został przyłączony (działający od 1964 r.) Zakład Gospodarki Górskiej PAN z dwiema terenowymi stacjami badawczymi – sudecką we Wrocławiu (rozwiązana w 2019 r.) i świętokrzyską w Kielcach (rozwiązana w 1998 r.). Zakład mieścił się wówczas w czterech punktach Krakowa: przy ul. Lubicz 46, Ariańskiej 1, Sławkowskiej 17 i Ojcowskiej 1 (do 1971 r.).

W dniu 7 listopada 1978 roku (Decyzją Sekretarza Naukowego Polskiej Akademii Nauk nr 79/78) Zakład Ochrony Przyrody PAN przemianowano na **Zakład Ochrony Przyrody i Zasobów Naturalnych PAN**. Kierownikiem Zakładu został prof. dr hab. inż. Roman Ney, Sekretarz Naukowy Oddziału Krakowskiego Polskiej Akademii

Nauk, wybitny znawca geologii złóż, członek korespondent PAN.

Zakład w 1978 roku obejmował siedem pracowni naukowych, rozlokowanych w pięciu punktach miasta – Ochrony Zasobów Roślinnych, Ochrony Zasobów Zwierzęcych; Ochrony Krajobrazu i Przyrody Nieożywionej; Parków Narodowych i Rezerwatów; Sozologii Obszarów Przemysłowych (pracownia odłączona w 1987 r. i włączona do Zakładu Podstawowych Problemów Gospodarki Surowcami Mineralnymi PAN); Ochrony Zasobów Surowców Mineralnych; Ochrony Zasobów Wodnych – oraz 3 stacje terenowe: tatrzańską w Zakopanem z Alpinarium Naukowo-Dydaktycznym; świętokrzyską w Kielcach i sudecką we Wrocławiu, a ponadto Laboratorium i Bibliotekę. Pod koniec 1979 roku w Zakładzie zatrudnionych było 41 pracowników naukowo-badawczych, w tym dziewięciu samodzielnych.

W 1993 roku na posiedzeniu Prezydium Polskiej Akademii Nauk w dniu 1 lutego 1993 roku podjęto uchwałę nr 1/93, zaakceptowaną (12 marca 1993 r.) przez Prezesa Rady Ministrów Hannę Suchocką, o przekształceniu Zakładu Ochrony Przyrody i Zasobów Naturalnych PAN w **Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk** z siedzibą w Krakowie. Pierwszym dyrektorem Instytutu został dotychczasowy kierownik Zakładu prof. dr hab. Zygmunt Denisiuk, a zastępcą dyrektora ds. naukowych prof. dr hab. Zbigniew Witkowski. W 1993 roku dział naukowy Instytutu obejmował cztery zakłady (Ochrony Rezerwatowej, Ochrony Gatunkowej, Ekosystemów Chronionych, Ochrony Przyrody Nieożywionej) oraz cztery stacje terenowe (tatrzańska, wschodniokarpacka, świętokrzyska i dolnośląska).

Tytuły prac doktorskich obronionych w Instytucie Ochrony Przyrody PAN od momentu uzyskania uprawnień do nadawania stopnia doktora w 1997 roku

2000. Paweł Adamski. Efekty długotrwałej izolacji w pienińskiej populacji niepylaka apollo (Parnassius apollo frankenbergeri Slaby 1955). Promotor prof. Z. J. Witkowski.
2001. Renata Krzyżsiak-Kosińska. Rozmieszczenie i zagęszczenie płazów bezogonowych Anura w dolinie Nidy. Promotor prof. Z. J. Witkowski.
2001. Wojciech Bąba. Ekologiczne podstawy ochrony aktywnej i kształtowania ekosystemów muraw kserotermicznych w Ojcowskim Parku Narodowym i otulinie. Promotor prof. S. Michalik.
2002. Andrzej Wuczyński. Zachowania łowieckie myszozowa zwyczajnego Buteo buteo w okresie zimowym – opis i znaczenie. Promotor prof. L. Tomiałojć.
2003. Katarzyna Zajęc. Wymagania siedliskowe saszczu wielkiej Anodonta cygnea L. w Dolinie Nidy. Promotor doc. dr hab. A. Dyduch-Falniowska, doc dr hab. H. Okarma.
2003. Joanna Korzeniak. Zróżnicowanie roślinności łąk porolnych Bieszczadzkiego Parku Narodowego w zależności od antropopresji – poszukiwanie skutecznych metod ochrony. Promotor prof. Z. Denisiuk.
2003. Wojciech Solarz. Demografia i behavior w populacji rokitniczki Acrocephalus schoenobaenus L. w dolnie Nidy. Promotor prof. Z. Witkowski.
2003. Sabina Pierużek-Nowak. Dynamika populacji, ekologia i problemy ochrony wilka Canis lupus w Beskidzie Śląskim i Żywieckim. Promotor doc. dr hab. B. Jędrzejewska.
2004. Magdalena Bartoszewicz. Wpływ norki amerykańskiej Mustela vison na ptaki wodne a strategia

ich ochrony w Parku Narodowym Ujście Warty. Promotor prof. H. Okarma.

2004. Anna Koczur. Wpływ zabudowy hydrotechnicznej na szatę roślinną terasy zalewowej rzeki Czarnej Dunajec. Promotor doc dr hab. R. Kaźmierczak.
2007. Aleksandra Gondek. Wpływ zaniku i fragmentacji siedliska na różnorodność genetyczną susza perelkowanego Spermophilus suslicus. Promotor prof. Z. Głowaciński.
2008. Maciej Konopiński. Zmienność i asymetria fluktuacyjna u niepylaka mnemosyna Parnassius mnemosyne w Polsce. Promotor prof. H. Okarma.
2009. Paweł Przybycin. Wpływ struktury krajobrazu rolniczego na awifaunę łęgową agrocenoz. Promotor doc dr hab. Z. Jakubiec.
2010. Robert Mysłajek. Strategie adaptacyjne borsuków Meles meles do warunków górskich w Karpatach Zachodnich. Promotor. prof. B. Jędrzejewska.
2010. Marta Bylica. Nakładanie się nisz ekologicznych sympatrycznych populacji puszczyka zwyczajnego Strix aluco i puszczyka uralskiego Strix uralensis na terenach leśnych Pogorza Przemyskiego. Promotor prof. Z. Głowaciński.
2010. Jerzy Michalczuk. Ekologiczne uwarunkowania ekspansji dzięcioła białoszyjzego Dendrocopos syriacus w południowo-wschodniej Polsce. Promotor prof. Z. Głowaciński.
2012. Jarosław Kur. Zmienność populacyjna widłonogów Copepoda w wodach podziemnych południowej Polski. Promotor dr hab. E. Dumnicka.

Od 1997 roku Instytut uzyskał uprawnienia do nadawania stopnia doktora, a od 1998 roku posiada osobowość prawną i jest wpisany do Rejestru Instytutów Polskiej Akademii Nauk.

Obecną siedzibą Instytutu, od roku 2000, jest budynek przy al. Adama Mickiewicza 33 w Krakowie, który został uroczysto poświęcony 26 kwietnia 2001 roku przez J. Em. ks. Kardynała Franciszka Macharskiego, ówczesnego Metropolite Krakowskiego.

W 2004 roku do Instytutu został przyłączony Zakład Biologii Wód Polskiej Akademii Nauk im. Karola Starmacha (który wszedł do Polskiej Akademii Nauk po likwidacji Polskiej Akademii Umiejętności w 1953 roku, uprzednio funkcjonując jako Zakład Biologii Stawów, a następnie Zakład Biologii Wód).

Obecnie w Instytucie oprócz Zakładu Biologii Wód im. K. Starmacha (kierownik dr hab. E. Wilk-Woźniak) funkcjonują jeszcze cztery zakłady naukowe: Zakład Ochrony Fauny (kierownik prof. dr hab. H. Okarma), Zakład Ochrony Ekosystemów (kierownik dr hab. T. Zajęc), Zakład Geoochrony (kierownik dr hab. inż. W. Margielewski) i Zakład Bioróżnorodności (kierownik dr hab. P. Skórka), cztery zespoły badawcze: Zespół badawczy „Ekologia integracyjna i stosowana” (lider dr hab. N. Selva), Zespół badawczy „Inwazje biologiczne” (lider dr hab. W. Solarz), Zespół badawczy „Biologiczne konsekwencje zmian klimatu” (lider dr A. Fröhlich), Zespół badawczy „Ekologiczne konsekwencje pandemii COVID-19” (lider dr M. Lenda), dwa Centra badawcze (Centrum Badań i Ochrony Roślin Górskich i Centrum Natura 2000) oraz biblioteka i dział wydawnictw.